ISSN – 2277-7911
Impact Factor – 5.958

YOUNG RESEARCHER
A Multidisciplinary Peer-Reviewed Refereed Research Journal

January - 2025
Vol. 14
Special Issue
No. 1

रुंभोडी गावातील घरकुल योजनांचा अभ्यास

डॉ. के. डी. जाधव[1], प्रांजली तुकाराम सावंत[2]

[1]*मार्गदर्शक प्राध्यापक*

[2]*संशोधक विद्यार्थीनी*

संगमनेर नगरपालिका कला, दा .ज. मालपाणी वाणिज्य व ब. ना. सारडा विज्ञान महाविद्यालय (स्वायत्त) संगमनेर

Corresponding Author: *डॉ. के. डी. जाधव*

DOI - 10.5281/zenodo.14885878

प्रस्तावना:

निवारा ही मानवाची गरज भागण्यासाठी घराचे महत्व भारतातील अहमदनगर जिल्यातील अकोले तालुक्यातील रूंभोडी गावातील घरांच्या उपलब्दातेची स्थिती गृहनिर्माण क्षेत्राला चालना देण्यासाठी सरकारने केलेल्या उपाययोजनांमधील घरकुल योजना ही एक महत्वाची योजना आहे.

मानवाची एक आवश्यक गरज म्हणून प्रधानमंत्री आवास योजना रमाई आवास योजना, शबरी आवास योजना, इंदिरा आंवास योजना, या योजना अतिशय उपयुक्त आहे या योजनान मुळे द्वारिद रेषेखालीव लोकाना विकासाच्या वाटेवरती आण्यास उपयुक्त आहे.

द्वारिद्र निर्मूलनासाठी जागतीक पातळीवर अनेक प्रयत्न करव्यात आले स्वतंत्र प्राप्तीनंतर भारत सरकारने दारिद्र् निर्मुलनाचे विविध कार्यक्रम हाती घेतले ग्रामीण भागातील द्वारिद्र रेषेखालील कुंटुबाना दारिद्र्यरेषेच्या वर आण्यासाठी सरकारणे अनेक योजना सुरू केले केना प्रधानमंत्री आवास योजना रमाई आवास योजना, शबरी आवास योजना, इंदिरा आवास योजना, या योजनेचा अंतर्गत अनेक गरिब कुंटुबांला राहण्याची सोय उपलब्ध करून दिली जाते. घरकुल योजनाचे उदिष्ट साध् करण्यासाठी केंद्र सरकारकडून व राज्य सरकारकडून आर्थिक सहाव्य पुरवले जाते.

घरकुल योजनेचे महत्व :

घरकुल आवास योजने मुळे ग्रामीण भागातील लोकाचा राहणीमानाचा प्रश्न सोडविण्यास मदत होते.

१) घरकुल आवास योजनेमुळे ग्रामीण भागात कोणकोणत्या स्वरुपाचा योजना राबवल्या जातात हे समजण्यास मदत होते.
२) ग्रामीण भागातील लोकांना पक्क्या घरात निवाऱ्याची सोय झाली
३) पक्के घरामध्ये दोन खोल्या मिळतात

उद्दिष्टे :

१) रुंभोडी गावातील द्वारिद्र रेषेखालीच लोकाना घरकुल योजने अंतर्गत मिळालेल्या अनुदानाचा अभ्यास करणे.
२) घरकुल योजना एक दारिद्र्य रेषेखालील कुटुंब यांच्यातील सहसंबंध अभ्यासणे .
३) दारिद्र् रेषेखालील कुटुंबांच्या निवाऱ्याविषयी असणाऱ्या समस्यांचा अभ्यास करून उपाय सुचवणे.

घरकुल योजनेची दारिद्र्रेषेच्या खालील कुटुंबांसाठी खालील कुटुंबांसाठी सुरू करण्यास आलेली आहे ज्या ज्या घरकुल योजना मार्फत अनुदान देऊन घरकुल उपलब्ध करून दिले जाते दारिद्र्रेषेखाली लोकांचा विकासासाठी अनेक अनेक योजना राबवल्या आहे खालील काही प्रमुख योजना आहे.

प्रधानमंत्रीआवास योजना:

प्रधानमंत्री आवास योजना प्रधानमंत्री आवास योजने अंतर्गत दारिद्र रेषेखालील कुटुंबांना घरकुल उपलब्ध करून दिले जाते भारतात 25 जून 2015 प्रधानमंत्री आवास योजना गृहनिर्माण आणि शहरी व्यवहार मंत्रालय यांच्या तर्फे राबविण्यात आली आहे जवळजवळ दारिद्र्रेषेखाली सर्वच कुटुंबांना घरकुल देण्याचा प्रयत्न केला आहे दोन लाख पन्नास हजार एवढे अनुदान मिळते. रूंभोडी गावातील प्रधानमंत्री आवास योजना अंतर्गत दारिद्र्त जीवन जगणाऱ्या कुटुंबांना आपल्या हक्काचा निवारा मिळावा हाच हेतू आहे.

प्रधानमंत्री आवास योजनेचा २०१९ ते२०२४ परत २१ जणांना प्रधानमंत्री आवास योजनेचा लाभ मिळाले आहे .

प्रधानमंत्री आवास योजनेचा पात्रता:

१) अर्ज भारतीय नागरीकाचा असावा.
२) कुंटुबातील कोणताही व्यक्ती सरकारी नोकरीला नसावा.
३) करदात्यांना या योजनेचा लाभ घेता येत नाही.
४) १८ वर्षापेक्षा जास्त वयाचे अर्जदार या योजनेसाठी पात्र आहे.
५) अर्ज करणाऱ्यांच्या नावावर पक्के घर नसावे.

वर्षानुसार वर्गीकरण	**संख्या**
२०२१	७
२०२३	४
२०२०	२
२०२२	५
२०२४	३

शबरी आवास योजना:

शबरी आवास योजना अंतर्गत महाराष्ट्र राज्यातील आर्थिक दृष्ट्या दुर्बल अनुसूचित जाती जमातीच्या कुटुंबांना राहण्यासाठी पक्के घरे दिले जातात हे शबरी आवास योजनेचे उद्दिष्ट आहे शबरी आवास योजनेची सुरुवात 2018 साली झाली.

रूंभोडी गावातील अनेक लोकांना शबरी आवास योजनेचा फायदा मिळाला शबरी आवास योजनेमुळे अनेक लोकांना घरे बांधण्यासाठी आर्थिक मदत मिळते शबरी आवास योजने अंतर्गत १ लाख २० हजार एवढे अनुदान मिळते शबरी आवास योजनेचे रुथोंडी गावात 2019 ते 24 या पाच वर्षात 35 घरांची कामे झाले

शबरी आवास योजनेचा पात्रता:

१) लाभार्थी महाराष्ट्र राज्यातील अनुसूचित जातीचा असावा
२) लाभार्थी महाराष्ट्र राज्यातील वास्तव्य किमान 15 वर्षाच्या असावे
३) लाभार्थी स्वतःची किंवा शासनाचे दिलेली जमीन असणे आवश्यक आहे
४) लाभार्थी कडे स्वतःचे किंवा कुटुंबाचे पक्के घर नसावे
५) विधवा निराधार दुर्गम भागातील लाभार्थ्यांना प्राधान्य देण्यात येईल

वर्षानुसार वर्गीकरण	संख्या
२०२०	५
२०२१	५
२०२२	१०
२०२३	१०
२०२४	५

रमाई आवास योजना:

रमाई आवास योजनेअंतर्गत दारिद्र्यरेषेखालील कुटुंबांना घरकुल उपलब्ध करून दिले जाते रमाई आवास योजना ही अनुसूची जाती व नवोदय स वर्गातील कुटुंबाचे पक्के घर बांधण्यासाठी अनु दान दिले जाते रमाई आवास योजनेची सुरुवात 2010 साली झाली ही योजना अनुसूचित जाती जमातीतील लोकांचे राहणीमान उंचावणे व त्यांच्या निवाराची सोय करण्या साठी आहे बेघरांकडे स्वतःच्या मालकीची जागा नसल्यास त्यांना केंद्र शासनाने जागा खरेदी करण्यासाठी अनुदान दिले आहे. रमाई आवास योजने अंतर्गत 1 लाख 50 हजर येवढे अनुदान मिळत असते.

रूभोडी गावातील रमाई आवास योजना दारिद्र् जीवन जगणाऱ्या कुटुंबांना अनुसूचित जाती जमातीच्या लोकांना या योजनेचा लाभ होत त्यांना त्यांचे हक्काचे घर दिले जाते रमाई आवास योजनेचे 2019 ते 2024 पर्यंत 18 जणांना रमाई आवास योजनेचा लाभ झालेला आहे.

रमाई आवास योजनेच्या पात्रता:

१) अर्ज भारतीय नागरिकाचा असावा

२) अर्ज करणारी व्यक्ती अनुसूचित जाती जमातीची असावी

३) अर्ज करणाऱ्याच्या नावावर पक्के घर नसावे

४) अर्ज करणाऱ्याचे उत्पादन एक लाख 60 हजाराच्या वरती नसावा .

वर्षानुसार वर्गीकरण	संख्या
२०१९	२
२०२०	५
२०२१	६
२०२२	३
२०२३	२

इंदिरा आवास योजना:

इंदिरा आवास योजने अंतर्गत दारिद्र रेषेखालील कुंटुबांना घरकुल उपलब्ध करून दिले जाते भारतान१९८५ साली इंदिरा आवास योजनेची सुरुवात झाली भारतातील जवळजवळ 29.7 लोकसंख्या दारिद्र्यात जीवन जगत आहे दारिद्र् जीवना जगणारेना आपल्या हक्काचा निवारा मिळावा असा हेतू आहे इंदिरा आवास योजनेअंतर्गत दारिद्र् रेषेखालील कुटुंबांची निवाऱ्याची समस्या दूर करण्याचा प्रयत्न केला जातो व्यक्तींना जगण्यासाठी जेवढे आवश्यक घटक असतात किंवा जेवढे किमान उपयोग आवश्यक असतो त्यासाठी केले जाणाऱ्या व्याख्या सर्वसाधारणपणे स्वीकारली जाते

रूंभोडी गावातील इंदिरा आवास योजना राबवण्याचा मुख्य उद्दिष्ट म्हणजे दारिद्र् जीवन जगणाऱ्या आपल्या हक्काचा जगणाऱ्यांना आपल्या हक्काचा निवारा मिळावा इंदिरा आवास योजना 2019 ते 2024 पर्यंत 35 जणांना इंदिरा आवास योजनेचा लाभ झाला आहे

इंदिरा आवास योजनेच्या पात्रता:

१) लाभार्थी भूमिहीन असावा.

२) ग्रामसभेतून नाव मंजूर असावे.

वर्षानुसार वर्गीकरण	संख्या
२०१९	१०
२०२०	१०
२०२३	५
२०२४	५

निष्कर्ष :

१) दारिद्र रेषेखालील कुटुंबांना शैक्षिक पात्रतेनुसार सर्वेक्षत केल्याने असे आढळून आले की साक्षरतेचे प्रमाण कमी प्रमाण आहे.

२) दारिद्र् रेषेखालील कुटुंबातील मजूर स्वता स्वतःचा शेतीत मजूरी मजूरी करणारे लोकाची सद्र्या कमी आहे व इतराचा शेतावरती शेतमजूरी करणारेची सख्या जास्त प्रमाणात आहे.

३) सर्वेक्षणावरून असे आढळून आले की, कुटुंबातील अनेक मानसे रोजगारासाठी बाहेर गेले आहे.

४) दारिद्र् रेषेखालील कुटुंबाना पिण्याचा पाण्याची सोय उपलब्ध झाली आहे

५) या सोननान योजनान मुळे अनेक कुटुंबांना स्वच्छता गृहाची सोय उपलब्ध झालेली आहे.

शिफारशी व उपाय योजना:

१) दारिद्र् रेषेखालील लोकांमध्ये निरक्षरतेचे प्रमाण जास्त आहे दारिद्रचे दारिद्र्याचे मूळ अल्पशिक्षणात आहे परंतु जर पोटाची काळजी रिकामी राहत असेल तर शिक्षणाचा विचार कसा करणार यासाठी शासनाने त्यांच्या उदरनिर्वाहाची सोय केली आहे

२) शासनाने वेळोवेळी जाहीर केलेल्या योजनांचा प्रत्यक्ष लाभार्थी पर्यंत पोहोचवण्याचा प्रयत्न करावा त्यामुळे त्याचे दारिद्र्य कमी होण्यास मदत होईल

३) रोजगाराचे नवीन संधी निर्माण करणे त्यासाठी ग्रामीण भागातील लघु उद्योग व कुटीर उद्योग सुरू करण्यासाठी सहाय्यक अनुदान व कर्ज सरकारने उपलब्ध करून दिले आहे

४) कोणत्याही शासकीय योजना जाहीर झाल्यानंतर या योजनांची अंमलबजावणी करताना स्थानाची मोठी श्रृंखला असते ती शृंखला कमी करावी

५) शासनाकडून वेळोवेळी जाहीर झालेली आहे योजना समाजातील खालच्या वर्गापर्यंत पोहोचवण्याची व्यवस्था करावी त्यासाठी माहिती तंत्रज्ञान वृत्तपत्रे इत्यादी माध्यमे जाणीवपूर्वक माहिती उपलब्ध करून द्यावी.

६) घरकुल योजनेचा लाभ मिळवताना दारिद्र् रेषेखालील कुटुंबांना कागदपत्रांचा अडचणी येतात त्या अडचणी सोडवा.

संदर्भ :

१) घरकुल योजनेचे माहिती पुस्तिका महाराष्ट्र ग्रामीण विकास मंडळाचे ग्राम विकास केंद्र

२) रूंभोडी गावातील ग्रामपंचायत /पंचायत समिती

३) अकोले तालुका विकिपीडिया md.m.wikipedia.org/wik...

४) प्रधानमंत्री आवास योजना - Vikaspedia

५) स्व इंदिरा आवास योजना - Vikaspedia

६) https://md vikaspedia. in gout schem